

**Archeologisch bureauonderzoek
De Ruige Waard 6 te Kommerzijl,
gemeente Zuidhorn (GR)**

opdrachtgever
datum
projectleider
projectnummer
status
ISSN-nummer
MUG-publicatie

de heer J.J. Pier
24 november 2010
de heer G.J. de Roller
91076510
definitief
1875-5313
2010-86

MUG-projectnummer	91076510
Opdrachtgever	de heer J.J. Pier
MUG-publicatie	2010-86
Bevoegd gezag	gemeente Zuidhorn
Beheer en plaats documentatie	MUG Ingenieursbureau b.v.
Onderzoek meldingsnummer bureauonderzoek	42403
Tekst	mevrouw T.N. Krol MA en ing. M. Rem
Redactie	mevrouw M. Akharaz-Douma
Status	definitief
Autorisatie	de heer drs. B. Bijl
Uitgegeven door	MUG Ingenieursbureau b.v. Postbus 136 9350 AC Leek
Datum	24 november 2010
ISSN	1875-5313

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	2
1.1 Aanleiding	2
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	2
1.3 Doel van het onderzoek	3
1.4 Werkwijze	3
2 Resultaten	5
2.1 Huidige situatie en aardwetenschappelijke waarden	5
2.2 Bekende archeologische waarden	7
2.3 Historische situatie	7
2.4 Toekomstige ingreep	10
2.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	10
3 Conclusie en aanbeveling	11
3.1 Conclusie	11
3.2 Aanbeveling	11
Literatuurlijst	12

Samenvatting

Aanleiding tot het hier beschreven archeologisch bureauonderzoek zijn de bouwplannen van de heer J.J. Pier voor de onderzochte percelen aan De Ruige Waard 6 te Kommerzijl, gemeente Zuidhorn. Omdat deze plannen met bodemversturende ingrepen gepaard gaan, is conform de Wet op de archeologische monumentenzorg een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. De heer J.J. Pier heeft MUG Ingenieursbureau, afdeling Archeologie, opdracht gegeven het bureauonderzoek uit te voeren.

Het onderzoeksgebied ligt in een voormalige zeearm rond het voormalige kweldereiland Humsterland, dat ontstaan is na een doorbraak van de Lauwerszee in de 7^e en 8^e eeuw. Archeologische resten van vóór deze uitbraak zijn daarom niet te verwachten. Omdat het gebied in 1794 bedijkt en daarna ontgonnen is, zijn alleen resten vanaf deze periode te verwachten, dus uit de nieuwe tijd.

Het onderzoeksgebied ligt deels op een uitloper van een oeverwal binnen het zeekleilandschap. Oeverwallen waren op zich aantrekkelijke locaties voor bewoning. Het gebied ligt echter op de rand hiervan en het gaat om een kleine uitloper. Waarschijnlijk heeft eventuele bewoning zich hoger op de oeverwal bevonden en op de nabijgelegen wierde. Voor het onderzoeksgebied zelf geldt daarom een lage verwachting voor het aantreffen van archeologische resten.

De grond wordt circa 30 cm afgegraven. Deze afgraving beperkt zich dus tot de bouwvoor. Gezien de geringe verstoringsdiepte van de geplande ingreep zijn er vanuit archeologisch oogpunt geen belemmeringen voor de geplande werkzaamheden.

Er wordt aanbevolen de locatie vrij te geven. Wanneer bij de uitvoering van de geplande werkzaamheden onverhoopt grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, dient hiervan melding te worden gemaakt bij het bevoegde gezag, gemeente Zuidhorn.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

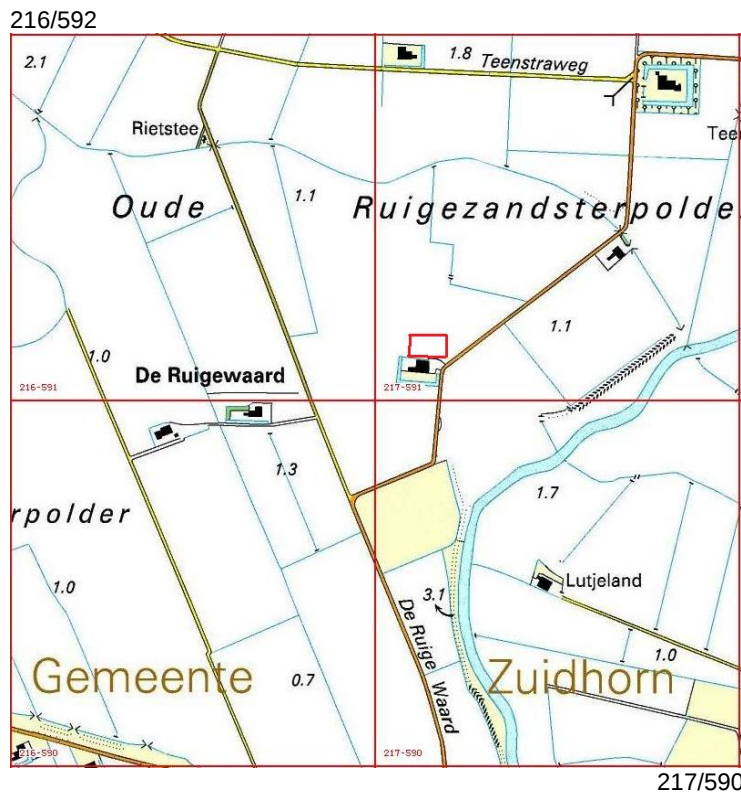
Aanleiding tot het hier beschreven archeologisch bureauonderzoek zijn de bouwplannen van de heer J.J. Pier voor de onderzochte percelen aan De Ruige Waard 6 te Kommerzijl, gemeente Zuidhorn. Omdat deze plannen met bodemverstorende ingrepen gepaard gaan, is conform de Wet op de archeologische monumentenzorg een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk. De heer J.J. Pier heeft MUG Ingenieursbureau, afdeling Archeologie, opdracht gegeven het bureauonderzoek uit te voeren. Het onderzoek is uitgevoerd door mevrouw M. Rem, conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2, en de richtlijnen van provincie Groningen.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan De Ruige Waard 6 te Kommerzijl (zie afbeelding 1) en is in gebruik als akkerbouwbedrijf. Ten noorden van de huidige boerderij wordt een nieuwe bewaarloods gebouwd van circa 21 m breed en 36 m lang. De totale oppervlakte is daarmee circa 750 m².

Tabel 1.1 Overzicht van de objectgegevens

Objectgegevens	
Provincie	Groningen
Gemeente	Zuidhorn
Plaats	Kommerzijl
Toponiem	De Ruige Waard 6
Kaartblad	6F
Coördinaten	217081/591231 NW 217199/591201 NO 217178/591125 ZW 217058/591150 ZW
Grondsoort	klei
Geomorfologie	poldervaaggrond
Grondwatertrap	VI

Afbeelding 1. Topografische kaart, waarop het onderzoeksgebied globaal met een rood kader is aangegeven (bron: Topografische Dienst Nederland)

1.3 Doel van het onderzoek

Het bureauonderzoek heeft als doel inzicht te krijgen in de bekende en te verwachten archeologische waarden van het plangebied. Aan de hand van deze informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. Voor het bureauonderzoek dienen de volgende vragen te worden beantwoord.

- Vraag 1: Wat is de archeologische verwachting van het gebied buiten de reeds bekende AMK-terreinen (indien mogelijk gespecificeerd naar aard, vindplaatsen en perioden)?
- Vraag 2: Zijn er binnen de verwachtingszones specifieke aandachtslocaties aan te geven (zandkoppen of -ruggen, veentjes, historische bebouwing en infrastructuur)?
- Vraag 3: Wat is er bekend over bodemversturende ingrepen in het plan-/onderzoeksgebied?
- Vraag 4: Welk vervolgonderzoek is er nodig om de door het bureauonderzoek in beeld gebrachte specifieke archeologische verwachting te toetsen?

1.4 Werkwijze

In het bureauonderzoek wordt het huidige grondgebruik beschreven, de historische situatie en mogelijke verstoringen alsmede de bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden. Hiertoe worden onder andere topografische kaarten gebruikt, de plannen en gegevens van de opdrachtgever, luchtfoto's en, indien aanwezig, gegevens van milieukundig onderzoek.

Een beschrijving van de historische situatie is gebaseerd op historisch topografisch kaartmateriaal, zoals kadastrale kaarten en de website van Wat was waar (www.watwaswaar.nl). Voor de bekende bodemkundige en geologische waarden wordt gebruikgemaakt van bodemkaarten en geomorfologische kaarten. De archeologische waarden zijn gebaseerd op de gegevens in Archis (digitale database van de Nederlandse archeologie van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)), waar de archeologische monumentenkaart deel van uitmaakt. Daarnaast wordt, indien mogelijk, teruggegrepen op gegevens van al

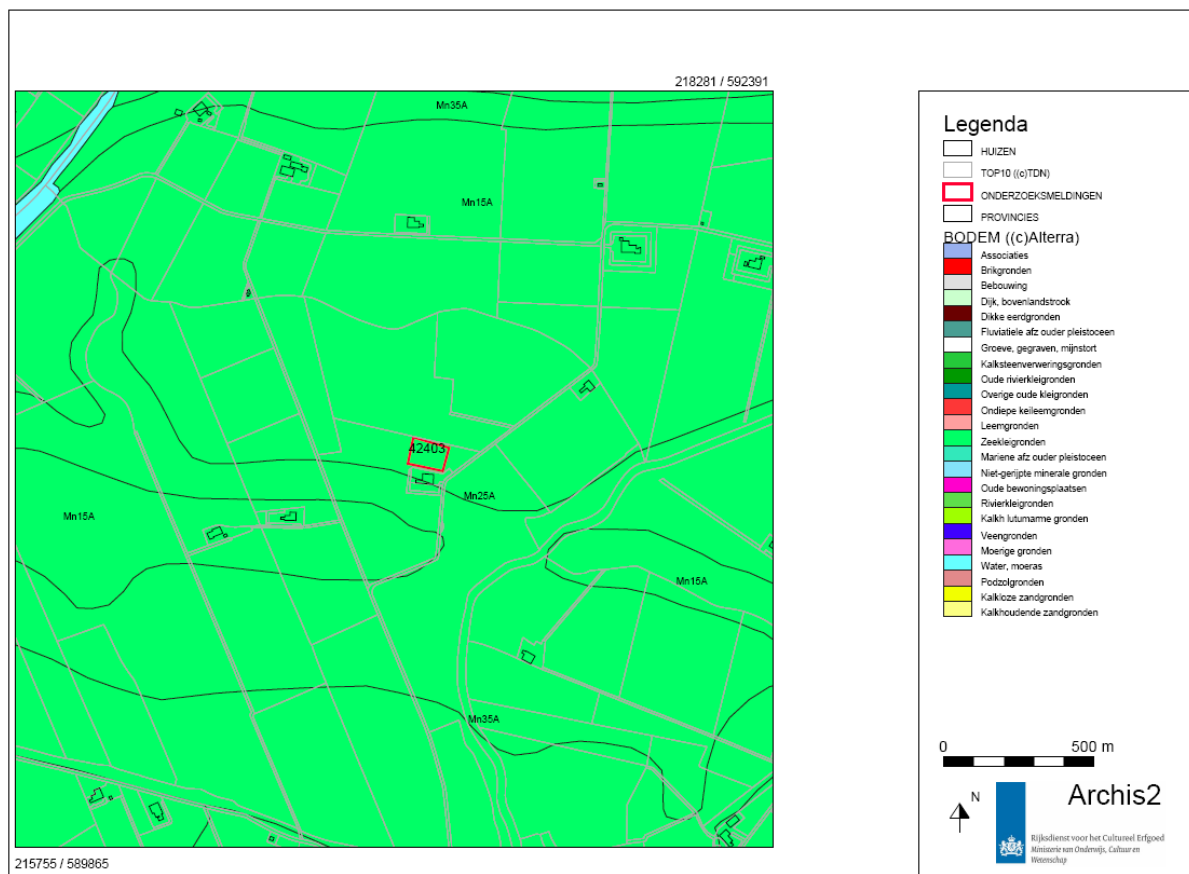
eerder uitgevoerd onderzoek in de directe omgeving. Met behulp van deze gegevens wordt een gespecificeerde verwachting voor het onderzoeksgebied opgesteld.

2 Resultaten

2.1 Huidige situatie en aardwetenschappelijke waarden

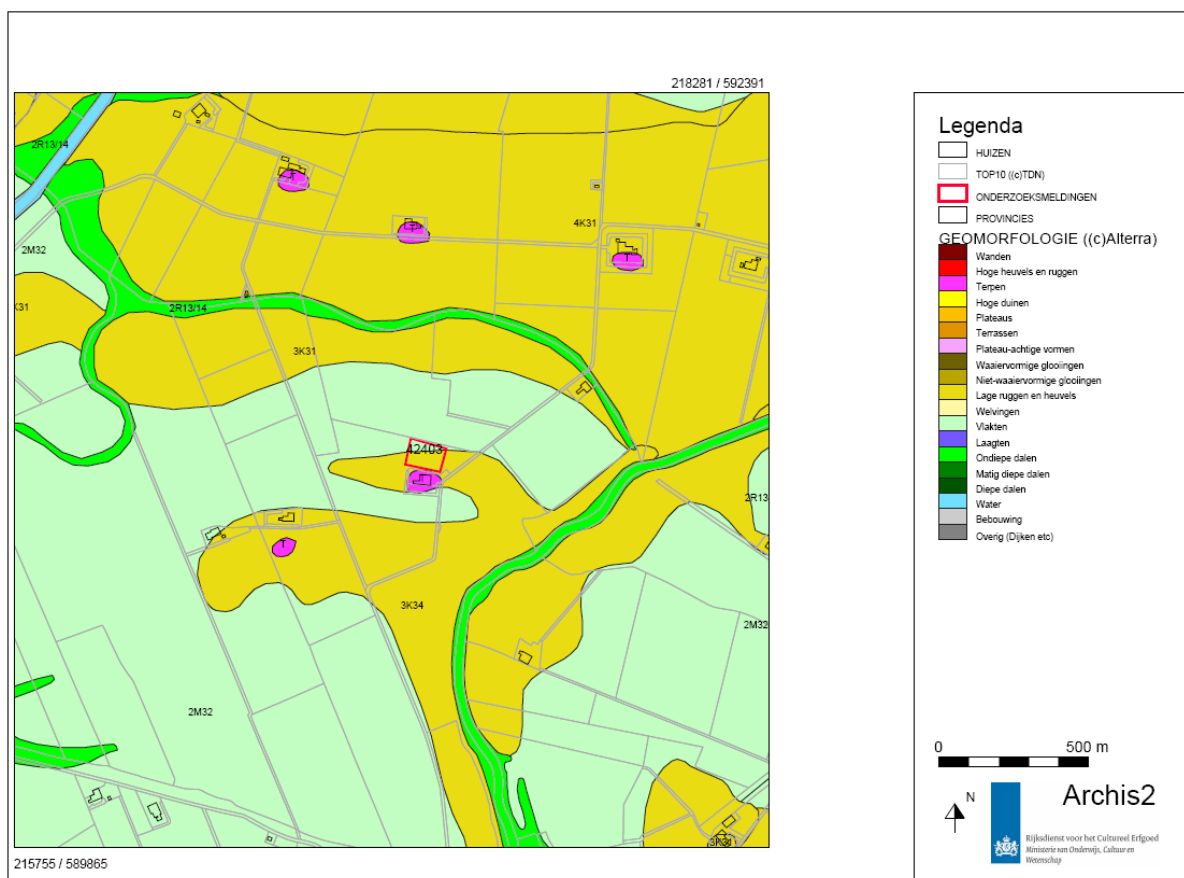
Het onderzoeksgebied is momenteel in gebruik als grasland.

Volgens de bodemkaart bestaat de bodem in het onderzoeksgebied uit kalkrijke poldervaaggronden (zie afbeelding 2). Vaaggronden zijn relatief jonge gronden waarin zich nog geen duidelijke bodem heeft kunnen ontwikkelen (Berendsen, 2005; Koeslag, 1970).

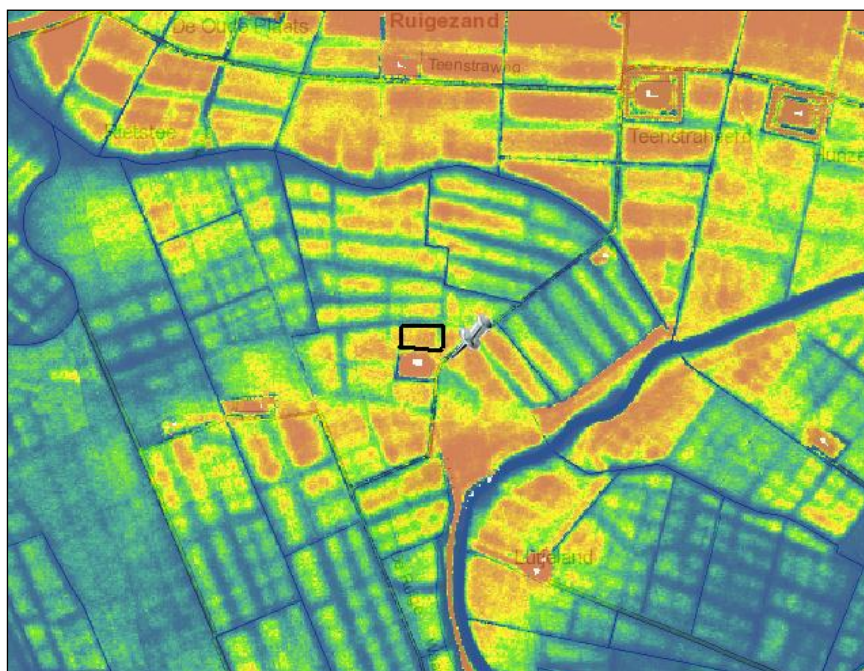

Afbeelding 2. Bodemkaart, met in rood het onderzoeksgebied (bron: Archis 2: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Volgens de geomorfologische kaart ligt het onderzoekgebied op een getijdeoverwal (geelbruin) (zie afbeelding 3) en een vlakte met getijdeafzettingen (mintgroen). Ten zuiden, op de plaats waar de huidige boerderij staat, is op de geomorfologische kaart een wierde aangegeven (paars). Op de hoogtekaart (zie afbeelding 4) is het verschil tussen de overwal en de vlakte met getijdeafzettingen niet goed te zien. De overwal en de getijdevlakten behoren tot het Jonge Zeekleilandschap (Berendsen, 2005).

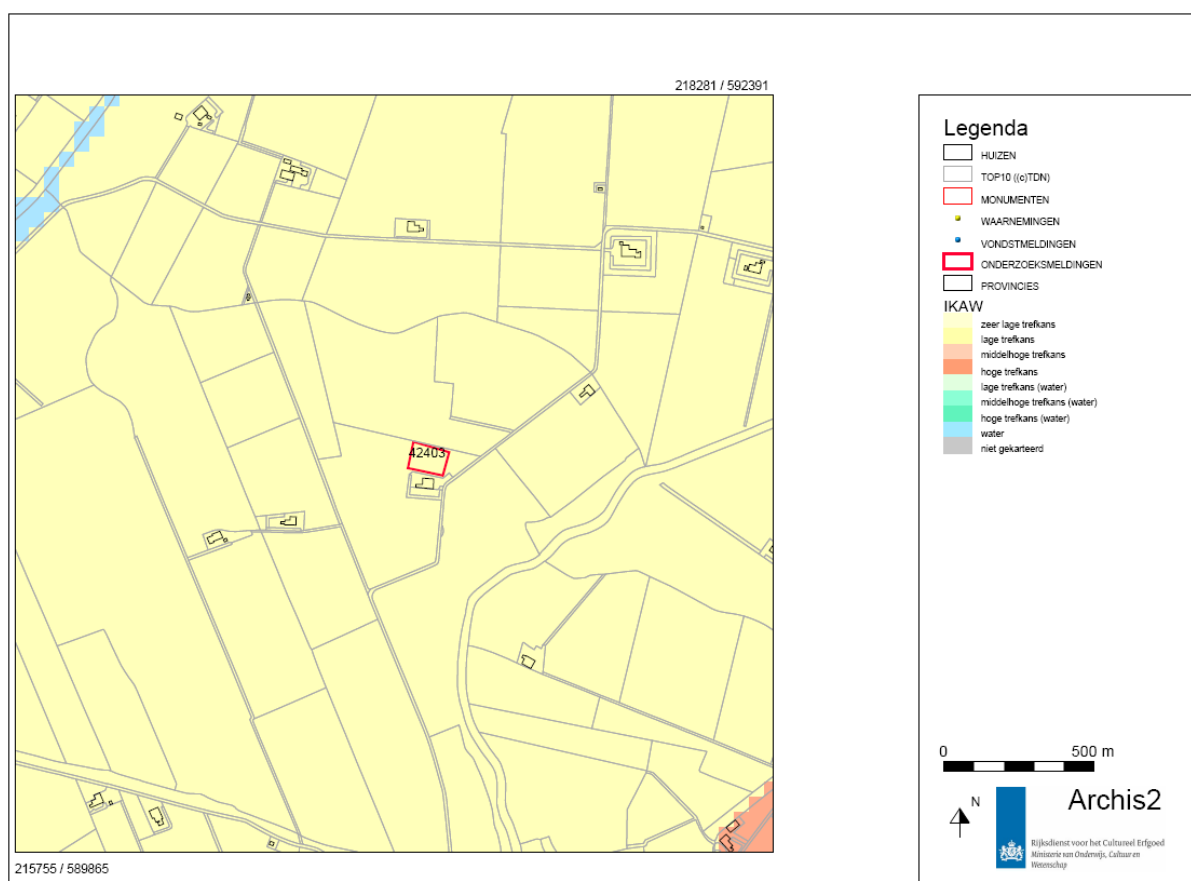
Afbeelding 3. Geomorfologische kaart, met in rood het onderzoeksgebied (bron: Archis 2: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

Afbeelding 4. Hoogtekaart, de locatie van het onderzoeksgebied is met een zwart kader aangegeven
(bron: www.ahn.nl)

2.2 Bekende archeologische waarden

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) geldt voor het onderzoeksgebied een lage trefkans voor archeologische waarden (zie afbeelding 5). Het onderzoeksgebied ligt deels op een uitloper van een oeverwal binnen het zeekleilandschap. Vlak ten zuiden van het onderzoeksgebied is op de geomorfologische kaart een wierde aangegeven. Deze is op de monumentenkaart niet opgenomen als terrein van archeologische waarde. In Archis zijn in de wijde omtrek geen onderzoeken, vondsten of waarnemingen bekend.

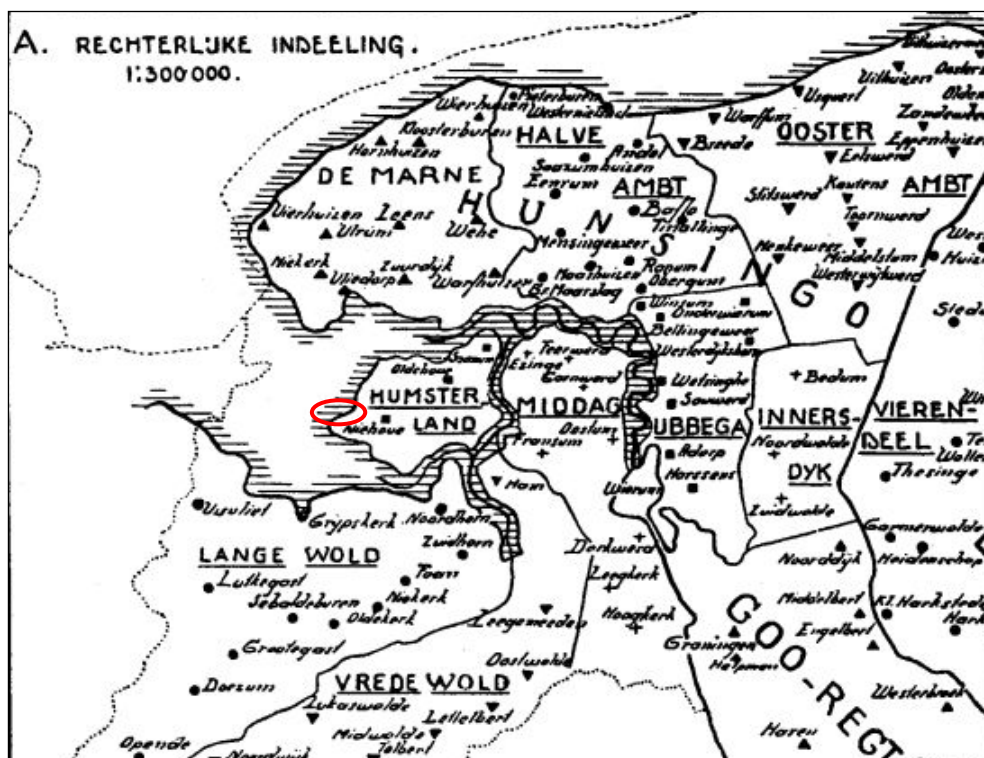
Afbeelding 5. Kaart met IKAW, monumenten, onderzoeken, vondstmeldingen en waarnemingen (bron: Archis 2: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

2.3 Historische situatie

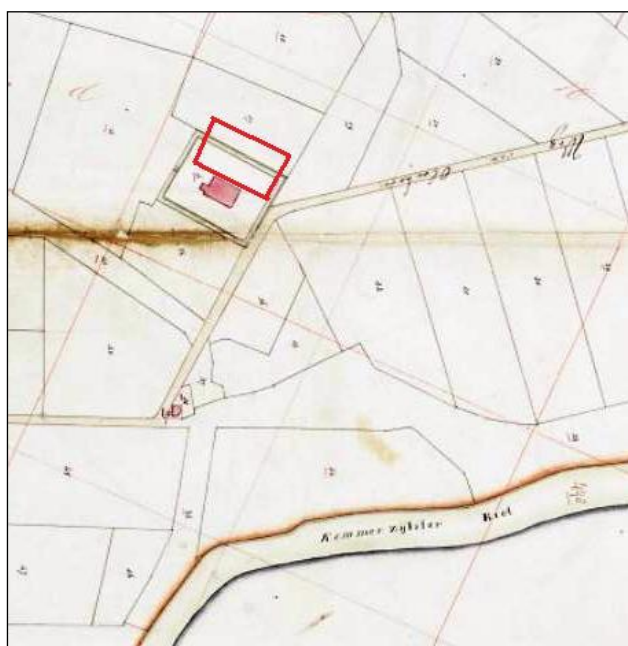
Volgens de website www.grovestins.nl is het gebied waarin De Ruige Waard 6 ligt in 1794 bedijkt. Voor die tijd bestond het gebied uit kwelders. Het maakt deel uit van een zeearm, die is ontstaan door een uitbraak van de Lauwerszee in de vroege middeleeuwen (7^e en 8^e eeuw na Christus), waarbij grote stukken land werden weggeslagen (zie tabel 2.1 voor een overzicht van de archeologische perioden). Hierdoor zijn geen archeologische resten van voor de inbraak meer te verwachten, maar vooral van na de bedijking in de nieuwe tijd. Het riviertje De Oude Riet (nabij Zuidhorn, ten zuidoosten van het onderzoeksgebied) is het restant van de zeearm. Ten noorden van De Oude Riet ligt het voormalige kweldereiland Humsterland. Op het kaartje die de situatie rond 1500 weergeeft (zie afbeelding 6), maakt het onderzoeksgebied deel uit van de zeerarm ten oosten van Humsterland (Delvigne en Welsenens, 1982).

Op het kadastrale minuutplan uit 1832 staat de boerderij al aangegeven (zie afbeelding 7, de kaart ligt iets gedraaid ten opzichte van de noord-zuidrichting). De boerderij en het omliggende land waren destijds in bezit van de weduwe van Hendrik Jans Siccama te Oosterwaard. Op de Bonnekaart uit 1932 is de situatie

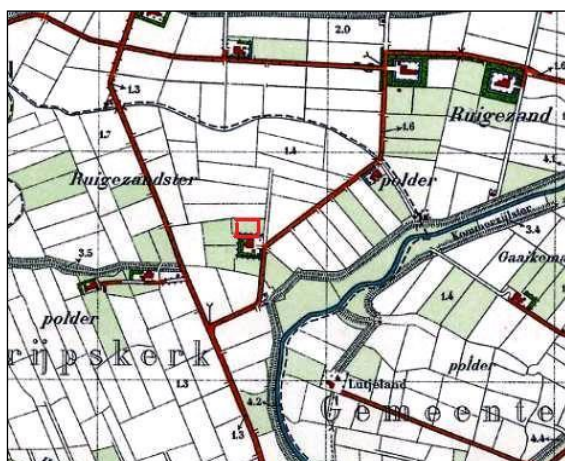
vrijwel ongewijzigd (zie afbeelding 8). Uit de kaarten uit 1953 en 1961 (afbeelding 9 en 10) is af te lezen dat de gracht rond de boerderij aan de noordzijde tussen 1953 en 1961 gedempt is. Ook staan er op de kaart uit 1961 geen bomen meer rond de gracht op de kaart aangegeven. Verder is de situatie praktisch ongewijzigd.

Afbeelding 6. Situatie rond 1500, volgens Delvingne en Welsenens; het onderzoeksgebied ligt globaal binnen het rode kader (bron: <http://www.grovestins.nl/>)

Afbeelding 7. Situatie op de kadastrale kaart van 1811-1832, met het onderzoeksgebied globaal aangegeven met een rood kader (bron: www.watwaswaar.nl)

Afbeelding 8. Situatie op de kaart van 1932, met het onderzoeksgebied globaal aangegeven met een rood kader (bron: www.watwaswaar.nl)

Afbeelding 9. Situatie op de kaart van 1953, met het onderzoeksgebied globaal aangegeven met een rood kader (bron: www.watwaswaar.nl)

Afbeelding 10. Situatie op de kaart van 1961, met het onderzoeksgebied globaal aangegeven met een rood kader (bron: www.watwaswaar.nl)

Tabel 2.1 Vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (Brandt et al., 1992)

Periode	Datering
Paleolithicum	tot 8800 voor Chr.
Mesolithicum	8800 - 4900 voor Chr.
Neolithicum	5300 - 2000 voor Chr.
Bronstijd	2000 - 800 voor Chr.
IJzertijd	800 - 12 voor Chr.
Romeinse tijd	12 voor Chr. - 450 na Chr.
Vroege middeleeuwen	450 - 1050 na Chr.
Late middeleeuwen	1050 - 1500 na Chr.
Nieuwe tijd	1500 - heden

2.4 Toekomstige ingreep

Op de onderzoekslocatie wordt een nieuwe aardappelbewaarplaats gebouwd. Hiertoe wordt de bovenste 30 cm van de bouwvoor afgegraven en 1 m zand opgebracht, waarop de bewaarplaats gebouwd wordt.

2.5 Gespecificeerd archeologisch verwachttingsmodel

Uit de bodemkaart blijkt dat het onderzoeksgebied bestaat uit kalkrijke poldervaaggronden. Geomorfologisch gezien bestaat het terrein uit een getijdeoeverwal en een vlakte met getijdeafzettingen. De boerderij die ten zuiden van de onderzoekslocatie ligt, ligt op een kleine huiswierde. Het gebied waarbinnen de onderzoekslocatie ligt, is in 1794 bedijkt en daarna ontgonnen. Op de kaart uit 1811-1832 is bebouwing weergegeven op dezelfde plaats als de huidige boerderij. Sindsdien is de situatie vrijwel ongewijzigd.

De IKAW gaat uit van een lage verwachtingswaarde voor het onderzoeksgebied.

Het onderzoeksgebied ligt in een voormalige zeearm rond het voormalige kweldereiland Humsterland, dat ontstaan is na een doorbraak van de Lauwerszee in de 7^e en 8^e eeuw. Oudere archeologische resten van voor deze uitbraak zijn daarom niet te verwachten. Omdat het gebied in 1794 bedijkt en daarna ontgonnen is, zijn alleen resten vanaf deze periode te verwachten, dus uit de nieuwe tijd.

Het onderzoeksgebied ligt deels op een uitloper van een oeverwal binnen het zeekleilandschap. Oeverwallen waren op zich aantrekkelijke locaties voor bewoning. Het gebied ligt echter op de rand hiervan en het gaat om een kleine uitloper. Waarschijnlijk heeft eventuele bewoning zich hoger op de oeverwal bevonden en op de nabijgelegen wierde. Voor het onderzoeksgebied zelf geldt daarom een lage verwachting voor het aantreffen van archeologische resten.

De vragen uit de inleiding kunnen als volgt beantwoord worden:

- Vraag 1: Wat is de archeologische verwachting van het gebied buiten de reeds bekende AMK-terreinen (indien mogelijk gespecificeerd naar aard, vindplaatsen en perioden)?
Gezien de doorbraak van de Lauwerszee in de 7^e en 8^e eeuw kunnen alleen resten van na deze periode worden verwacht.
- Vraag 2: Zijn er binnen de verwachtingszones specifieke aandachtslocaties aan te geven (zandkoppen of -ruggen, veentjes, historische bebouwing en infrastructuur)?
Nee, voor het hele onderzoeksgebied geldt een lage verwachting.
- Vraag 3: Wat is er bekend over bodemverstoring ingrepen in het plan-/onderzoeksgebied?
Het terrein is vanaf circa 1794 ontgonnen. Tussen 1953 en 1961 is een sloot/gracht ten noorden van de boerderij gedempt en zijn er bomen gerooid.
- Vraag 4: Welk vervolgonderzoek is er nodig om de door het bureauonderzoek in beeld gebrachte specifieke archeologische verwachting te toetsen?
Gezien de lage archeologische verwachting en de geringe verstoringsdiepte van de geplande ingrepen wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen.

3 Conclusie en aanbeveling

3.1 Conclusie

De grond wordt slechts 30 cm afgegraven. Dit beperkt zich tot de bouwvoor. Gezien de geringe verstoringsdiepte van de geplande ingreep zijn er vanuit archeologisch oogpunt geen belemmeringen voor de geplande werkzaamheden.

3.2 Aanbeveling

Aanbevolen wordt om de locatie vrij te geven.

Wanneer bij de uitvoering van de geplande werkzaamheden onverhoopt grondsporen en/of vondsten worden aangetroffen, dient hiervan melding te worden gedaan bij het bevoegde gezag, gemeente Zuidhorn (de heer R. Homan, tel.: (0594) 50 88 88).

Literatuurlijst

Literatuur

Berendsen, H.J.A. 2005. *Landschap in delen*. Assen.

Brandt, R.W. et al. (red), 1992. *Archis, Archeologisch basisregister, versie 1.0*. Amersfoort.

Delvigne, J.J. & C. van Welsenenes 1987. *Westelijk Groningen. Wording van het landschap tussen Drents Plateau en Waddenzee*. Geografisch Tijdschrift 21, blz. 258-276.

Koeslag, G.J. 1970. *Bodemkunde*. Wageningen.

Overige bronnen

Verder is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- Archis 2: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed);
- Topografische Dienst Nederland;
- de website www.ahn.nl;
- de website www.behoud.rietdal.noordhorn.com;
- de website www.watwaswaar.nl;
- de website www.grovestins.nl.